

La Mediterrània, entre nous i vells objectes i recerques

John Davis

All Souls College. Oxford

L'autor fa una revisió crítica dels estudis d'antropologia mediterrània. Ens presenta com autors joves i autòctons estudien les seves mateixes societats des de dins; a la vegada, es plantegen nous temes que deixen enrere els antics estudis de comunitat, donant nous aires a una antropologia regional que revisa i replanteja les seves eines i els seus objectes d'estudi.

The author undertakes a critical survey of Mediterranean anthropological studies. He presents the ways in which young and native scholars are studying their own societies from inside. At the same time, new themes are being proposed which go beyond the old community studies, giving new directions to a regional anthropology which is revising and reformulating its tools and objects of study.

Fa trenta anys, l'antropologia social a la Mediterrània era, en gran part, una activitat anglo-americana; avui dia, en canvi, es troba majoritàriament en mans dels ciutadans dels divuit països que integren aquesta zona. Això té algunes conseqüències bones, però també en té de dolentes.

El 1966 es podien comptar els antropòlegs oriünds amb els dits d'una mà (o potser amb els de totes dues). N'hi havia alguns, com ara Grottanelli a Roma, Bianco Izaga a Espanya o els experts francesos en el Magrib a Aix-en-Provence, que havien treballat a l'estranger. D'altres, com Julio Caro Baroja (l'exemple espanyol més destacable), havien basat el seu treball en el proletariat urbà i rural del seu propi país d'origen. A Itàlia, la tasca d'Ernesto de Martino i els seus admiradors va representar un progrés molt important que els observadors estrangers van associar amb el folklore i amb una nostàlgia mística pel passat rural, cosa que no interessava als més joves, que es dedicaven a investigar l'activitat política i econòmica o bé a relacionar els sistemes de parentiu locals amb els models de matrimoni i poblament. I, efectivament, alguns italians, com per exemple Manlio Rossi-Doria (catedràtic d'Economia Agrònoma a Portici i senador socialista de la República), van adreçar-se als antropòlegs britànics o americans quan necessitaven informació útil sobre els fenòmens socioculturals. A Espanya, hi havia Carmelo Lisón Tolosana, i a Portugal, José Cutileiro, que van estudiar a Oxford; Abdelkader Zghall i Frej Stambouli, de Tunísia, i Aballah Hammoudi, del Marroc, van estudiar als Estats Units. Una situació semblant es va produir també a Grècia, Turquia i Egipte, mentre que les excolònies franceses van ser un cas peculiar perquè van atraure els antropòlegs metropolitans (com per exemple Bourdieu) a més d'un bon nombre de *pièds noirs* àrabs. I també Israel ha estat sempre un cas especial, digne, per si sol, de tota una monografia. La immensa majoria d'aquells que es dedicaven a la recerca antropològica a la Mediterrània durant els anys seixanta eren joves llicenciats de la Gran Bretanya, dels Estats Units, dels Països Baixos i d'Alemanya. Aquesta aflluència de nord-

Traducció:
Anna Vidal Palatsí
(Universitat de Vic)

*La pressió per conèixer cultures
"diferents" i "autèntiques" ha estat un
dels motius més importants dels estudis
antropològics a la Mediterrània. Dones
a Granada a principis de segle*

europeus i de nord-americans va causar, però, alguns ressentiments: l'antropologia social que es va desenvolupar a Oxford formava part del colonialisme: per molt que un digués que havia optat per fer les seves investigacions a Itàlia (o a Grècia, Espanya o Iugoslàvia) perquè volia fugir d'aquell llegat, els antropòlegs locals se sentien utilitzats i menyspreats... classificats, ells també, com a salvatges.

Els nostres llibres —tesis doctorals convertides en monografies— es van publicar als anys seixanta i setanta juntament amb alguns intents de síntesi. I els podem llegir ara sense cap mena de vergonya, reconeixent-ne els defectes, que són resultat d'aquella època i també de la nostra joventut i inexperiència. Tot i així, els llibres no van ser del tot inútils ja que, a més, van tenir conseqüències inesperades. A Itàlia, per exemple, servien d'estímul per a una collita abundant de treballs italians amb una perspectiva antropològica aplicada a la història local. A Espanya, l'informe de Pitt-Rivers sobre la vida de les petites poblacions durant el règim franquista va pro-

vocar una polèmica que cal considerar com una conseqüència del seu treball. Al Marroc, la tasca de Hart, Gellner, Waterbury, Brown i Eickelman va animar els estudiosos a revisar la història de les relacions entre els berbers de l'interior i les autoritats centrals, i no tinc cap mena de dubte que aquest treball marroquí ha afavorit una comprensió molt més profunda de l'estructuració de l'estat del Marroc.

Recapitulant, caldria dir que la invasió antropològica anglo-americana (i francesa) va estimular una resposta contestatària entre els joves estudiosos oriünds, no tan menyspreadors com ho eren de vegades els veterans de fora, i que eren capaços moltes vegades de vèncer els intrusos en el seu propi joc. Comptaven amb diversos avantatges: coneixien a fons la llengua, residien al territori des de feia dècades (i no solament l'un o els dos anys que un investigador britànic podia permetre's), coneixien la seva història, estaven compromesos amb les qüestions que estudiaven, llengua i història, de manera que el compromís va donar als antropòlegs un impuls i un avantat-

*La hipòtesi d'admetre l'existència
d'una antropologia a la
Mediterrània ha estimulat a molts
antropòlegs a haver d'ampliar les
seves fonts d'informació*

ge molt significatius. No és exagerat dir que els antropòlegs italians de la Itàlia dels anys vuitanta, com per exemple Gribaudi i Fiume, van crear una escola caracteritzada per la seva aportació a l'antropologia com a disciplina. També es pot dir el mateix, crec jo, del treball fet pel rehispanitzat Lisón Tolosana i els seus seguidors. Tot això representarà un canvi radical en l'antropologia, ja que es tracta del desenvolupament més brillant i més important de l'antropologia dels darrers cinquanta anys.

Amb tot, però, no vull donar la impressió que l'antropologia (ja sigui de temàtica, ja sigui d'autoria mediterrània) hagi arribat a un estat de perfecció. Crec que l'estat actual del seu desenvolupament a Espanya es caracteritza per diverses tendències antagòniques. Per exemple, el descens del jacobinisme espanyol, així com la celebració oficial de la diversitat cultural de la península, tenen com a conseqüència que molts

antropòlegs espanyols i estudiants d'antropologia estiguin compromesos amb la reconstrucció de les cultures locals a les universitats també locals: la pressió per descobrir cultures diferents i autèntiques, per després col·locar-les en una mena de cambra de congelació, pot provocar distorsions. A més, el regionalisme excessiu pot ocasionar la pèrdua de l'impuls comparatiu. Tots els antropòlegs anglo-americans i francesos que treballen als països mediterranis tenen col·legues que treballen a Àfrica, a Papua Nova Guinea i al sud d'Àsia, i això fomenta un ampli espai de referència i discussió que pot resultar inexistent en els departaments que es concentren en la seva pròpia regió.

Els anglo-americans també es consideren "mediterrànistes", igual que els seus col·legues que són indianistes o melanesianistes. Això s'explica, en part, per la necessitat evident de crear etiquetes per classificar els diferents tipus d'acadèmics.

Per tal d'abastar veritablement les dimensions de la cultura mediterrània cal que els estudiosos puguin dur a terme treballs comparatius dins de la mateixa regió mediterrània com treballs de camp en altres àrees del món

La noció d'“etiqueta” s'ha vist polemitzada per Michael Herzfeld de Harvard i per altres representants de l'esquerra semiòtica. Herzfeld, també antropòleg, ha fet uns treballs magnífics sobre alguns poblats de Grècia, però es resisteix a la insinuació —formulada en el treball sintètic de Persistiany, Pitt-Rivers, Gilmore i jo mateix— que existeix alguna cosa que se'n diu “la Mediterrània”, i que té una estructura o contingut en comú; segons ell, es tracta d'una creació inherentment colonial que té el propòsit de qualificar la gent de la Mediterrània com a “altres”, és a dir, com a objectes d'estudi. Crec que s'equivoca, tant pel que fa als fets com a la qüestió de principis; però el cas és que l'avantatge pràctic d'admetre com a hipòtesi l'existència d'una antropologia a la Mediterrània estimula els antropòlegs perquè es familiaritzin amb una bibliografia molt més extensa, i així puguin abastar una gamma molt més àmplia de materials que no pas si treballessin només com a antropòlegs d'una zona determinada.

En resum, la fecunda i encoratjadora expansió de l'antropologia als països de la Mediterrània duta a terme pels acadèmics que en posseeixen la llengua, la història i hi tenen un compromís, representa un desenvolupament molt positiu del darrer quart de segle. L'inconvenient, però, és que aquests esforços poden trobar-se amb uns horitzons bastant limitats i el seu valor científic es pot veure restringit si els antropòlegs es concentren massa en un petit fragment de la humanitat. Esperem que en les properes dècades tots els departaments d'antropologia d'Espanya, d'Itàlia, de Grècia i del Marroc tinguin estudiosos que facin recerques en altres països diferents del propi... a la Mediterrània, i també a la resta del món.

